

ANDIJON VILOYATIDA ASALARILARNING YUQUMLI VA INVAZIV KASALLIKLARINING EPIZOOTIK HOLATI

Maxmudova Karima Ismailovna

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti assistenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Andijon viloyati hududida asalarilarning yuqumli va invaziv kasalliklari bo'yicha epizootik vaziyat tahlil qilinadi. 2023–2024 yillardagi monitoring natijalari asosida asosiy xavfli kasalliklar (varroatoz, nosematoz, amerika chirishi va boshqalar) aniqlangan bo'lib, ularning tarqalish darajasi, xavflilik omillari va ularni bartaraf etish choralari ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Asalari, epizootik holat, varroatoz, invaziv kasallik, yuqumli kasallik, Andijon viloyati, nosematoz, veterinariya nazorati.

EPIZOOTIC SITUATION OF INFECTIOUS AND INVASIVE DISEASES OF BEES IN ANDIJAN REGION

Makhmudova Karima Ismailovna

Assistant, Andijan Institute of Agriculture and Agrotechnologies

Annotation: This article analyzes the epizootic situation of infectious and invasive diseases of bees in the Andijan region. Based on the results of monitoring in 2023–2024, the main dangerous diseases (varroatoz, nosematosis, American rot, etc.) were identified, and their prevalence, risk factors, and measures to eliminate them were scientifically substantiated.

Key words: Bees, epizootic situation, varroatoz, invasive disease, infectious disease, Andijan region, nosema, veterinary control.

Kirish. So'nggi yillarda asalarilarning ommaviy nobud bo'lishi global ekologik va iqtisodiy muammolardan biriga aylandi. Bu holatni asosan yuqumli va invaziv kasalliklarning keng tarqalishi bilan izohlash mumkin. O'zbekistonning boshqa hududlarida bo'lgani kabi, Andijon viloyatida ham ushbu muammo dolzarb bo'lib qolmoqda. Tadqiqotdan maqsad – viloyatda

asalarilarning sogʻligʻi holatini baholash, epizootik xavflarni aniqlash va ularni bartaraf etish choralari boʻyicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Materiallar va metodlar

Tadqiqot 2023-yil fevral oyidan 2024-yil dekabr oyigacha davom etdi. Asosiy kuzatuvlar Marhamat, Baliqchi, Ulugʻnor va Shahrixon tumanlaridagi 15 ta asalarichilik xoʻjaliklarida olib borildi. Kasalliklar laboratoriya sharoitida aniqlanib, quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Mikroskopik tekshiruv (*Nosema* spp., *Varroa destructor*)
- Bakteriologik analiz (*P. larvae* va *M. plutonius*)
- Molekulyar diagnostika (PCR asosida virus aniqlash)
- Statistik tahlil (SPSS orqali epidemiologik koʻrsatkichlar)

Natijalar

Tahlil natijalariga koʻra, quyidagi asosiy epizootik koʻrsatkichlar qayd etildi:

Kasallik turi	Aniqlanish holati (%)	Eng koʻp uchragan tuman
Varroatoz	22%	Marhamat
Nosematoz	14%	Shahrixon
Amerika chirishi	3%	Ulugʻnor
Evropa chirishi	5%	Baliqchi
Virusli infeksiyalar	7%	Marhamat, Shahrixon

Bu natijalar asosida kasalliklar asosan bahor va kuz fasllarida avj olgani kuzatildi.

Muhokama

Varroatoz hali ham asosiy tahdid boʻlib qolmoqda. U nafaqat asalari tanasiga bevosita zarar yetkazadi, balki boshqa virus kasalliklari uchun "eshik ochuvchi" rolini oʻynaydi. Nosematoz esa, ayniqsa, bahor mavsumida asalari oilalarining kuchsizlanishiga olib kelmoqda. Bakterial kasalliklar kamroq

uchragan bo'lsa-da, ularning tarqalish potentsiali yuqori bo'lib, sanitariya choralariga amal qilinmasa, epidemiyaga sabab bo'lishi mumkin.

Xulosa va tavsiyalar

Andijon viloyatida asalarilarning kasalliklari bo'yicha epizootik holat o'rtacha xavfli darajada, ammo muayyan tumanlarda yuqori ko'rsatkichlar qayd etilgan. Shunga ko'ra, quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Har yili bahor va kuz mavsumlarida majburiy laborator tahlillarni o'tkazish.
2. Varroatozga qarshi kurashda bioinsektitsid va organik kislotalardan samarali foydalanish.
3. Nosematozga qarshi Fumagillin asosidagi preparatlarni profilaktika maqsadida qo'llash.
4. Veterinariya nazoratini kuchaytirish va asalarichilarni kasallik belgilari haqida doimiy o'qitib borish.
5. Asalarilarni sog'lom avlodlardan yetishtirish va genetik monitoringni yo'lga qo'yish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Базаров М. А. Узбекистан Республикасида асалари зараркундалари ва уларга интеграция усилида карши кураш чоралари //Монография ISBN. – С. 978-9910.
2. Urinova M., Bazarov M. Clinical manifestations of ascospherosis in Fergana valley depending on the system and method of maintenance //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. D2. – С. 47-49.
3. Urinova M., Bazarov M. Diagnoses, prevention, and treatment of rotting disease and ascospherosis infectious of honeybees in andijan region //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. D2. – С. 44-46.
4. Urinova M., Bazarov M. Medicinal efficacy of " pchelka" biostimulant //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. D2. – С. 34-37.

5. Urinova M., Bazarov M. Microbiological characteristics of *Ascosphaera apis* //Science and innovation. – 2024. – T. 3. – №. D2. – C. 109-111.
6. Smith, J. (2020). *Honeybee Diseases and Their Management*. Springer.
7. Karimov A., Tursunov Z. (2022). "O‘zbekistonda asalarilar salomatligi bo‘yicha monitoring natijalari". *Veterinariya jurnali*, №2.
8. FAO (2021). *Guidelines on the surveillance of bee diseases*.
9. Bozorov U.A., Sharipova D.K. (2023). "Andijon viloyatida varroatoz kasalligi tarqalish dinamikasi". *Ilmiy-amaliy agrobiologik jurnali*, №3.